

koncepciójában kristályosodott ki. A válság meghaladását, a nemzet megújítását a hagyományhoz való visszatérésben, a mennyiség helyett a minőség forradalmasításában látta. Békés különösen az ezzel kapcsolatos metaforák (sziget, Erdély, mélymagyarság stb.) kibontása-értelmezése során mutat rá ezek egzisztenciális motívumaira, és Németh a társadalmi gyakorlatban megvalósítandónak gondolt, de mégis utópikusnak bizonyuló elképzelései alapján tesz kísérletet heideggeriánus talajról egyfajta ontológiai alapvetés felvázolására, amit így indokol: „A németi nyelv meggyőződéssünk szerint legalább akkora hatással lehet(ne) a magyar politikai, metapolitikai, (politikai) filozófiai és ontológiai kommunikációra, mint Heideggeré a létfilozófiára.”

Békés Márton könyvében rekonstruálja Németh László (meta) politikai nézeteit, aktualizálja az életművet, új eredményekkel gazdagítja a recepciót. Az író metaforáinak értelmezése közben érvényes nyelvet vél találni egy általánosabb diskurzushoz, de hogy a németi hagyomány megtermékenyíti-e a magyar bölcséleti műnyelvet, arra csak a jövő adhat választ.

SZALAI ZSOLT

(Kortárs Kiadó, Budapest, 2009,
240 oldal, 2300 Ft)

ROMSICS GERGELY:

Nép, nemzet, birodalom

A Habsburg Birodalom

emlékezete a német, osztrák és magyar történetpolitikai gondolkodásban, 1918–1941

Romsics Gergely új kötete doktori disszertációjának bővített és javított kiadását tartalmazza, melyről az első, ismerkedő lapozgatás, majd az alaposabb feldolgozás után is nyugodt szívvel kijelenthető: figyelemreméltó és komoly munka.

A Habsburg Birodalom szerepének és jelentőségének értékelése a német és az osztrák történettudomány két háború közötti eredményeit vizsgálva is számtalan érdekességgel szolgál, most mégis elsősorban a húszas–harmincas évek magyar történetírását szeretnénk vázlatosan bemutatni a Romsics által alkalmazott – némileg leegyszerűsítő, de kétségkívül jól használható – ellentétpárok szabta keretek között.

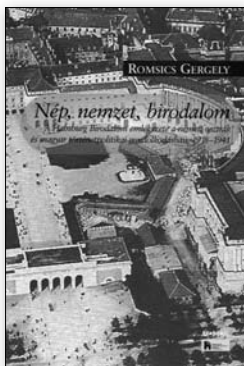
A szintén többé-kevésbé mindmáig érvényes és használatos kuruc–labanc, protestáns–katolikus, függetlenségi–aulikus, népiségtörténeti–szellemtörténeti kategóriák mellett Romsics a pragmatizmus–esszencializmus ellentétpárjára építi és fűzi fel valóban nagyívű elemzését: „a két világháború között a nép egyéniségének központba helyezése alapvetően megváltoztatta a történettudomány

kérdésfelvetéseit. A nagy német iskolával, a historizmussal szemben többé nem az államok politikai akarátának kutatása határozta meg az érdeklődést, hanem a népek önmegvalósítása [...] Ezt a megközelítést a politikai filozófia fogalmával esszencialistának nevezzük, mivel egy »lényeg« létezését tételezve közelít a történelemhez, melynek jelenségeit annak alapján értékeli, hogy mennyire közelítik meg ezt az ideát. Ezzel szemben a historizmus múltfelfogása

pragmatikusnak és antiesszencialistának nevezhető, amennyiben a történelem folyamatait, a változás minőségét állítja a középpontba. Ezt tekinti identitásteremtő erőnek, melynek elsődleges ágenseként a historizmus az államot határozta meg. Ebben az összefüggésben a historizmus tekinthető a politika feltételes autonómiája mellett lándzsát törő múltfilozófiának, hiszen nem rendeli azt alá valamilyen örök és történelmen kívüli erőnek. Ellentétben ezzel a konzervatív és államcentrikus szemlélettel, a völkisch gondolat antipolitikaként írható le, mivel éppen a döntés szabadságát, a politikai cselekvés autonómiáját tagadja, és a politikát, illetve a történelmet

egyaránt a népek harcának és az ahistorikus népi jellegnek a kontextusában értelmezi.”

Míg ebben az átalakuló-átalakított értelmezési keretben a korábban általunk is több ízben túl-

zott rugalmassággal és hajlékonysággal vádolt Szekfű Gyula immár megkérdőjelezhetetlenül pozitív szerepben, a völkisch ideológia és történet-szemlélet elleni küzdelem vezetőjeként tűnhet fel, addig például még Mályusz Elemér népiségtörténete is leginkább a német völkisch

minta átvételeként, sőt egyszerű másolásaként értelmezhető és értelmezendő.

A kacsaringós pályája és korábbi művei alapján jogosan-jogtalanul hol nacionalizmussal, hol antiszemitizmussal, hol németbarátsággal, hol osztrákbarátsággal, a tanácskormányral és a keresztény kurzussal egyaránt kacérkodó, majd németellenes, még később oroszbarát, de a harmincas évek második felében éppen konzervatív-liberális Szekfűvel szemben a Habsburgok magyarországi szerepét általában negatívan értékelő népi írók sem járnak sokkal jobban. Bár, szakítva a korábbi hamis és primitív koncepcióval, amely szerint ők mindenféle gyűlöletes és gonosz

eszme előfutárai és előkészítői lettek volna, Romsics inkább – főként a részletesen tárgyalt Szabó Dezsővel és Németh Lászlóval kapcsolatban – a magyar völkisch gondolatnak éppen az offenzív német völkisch ideológia elleni szellemi honvédelemben játszott szerepét, valamint a szekfűi „javítva megőrizni” elvet tagadó radikális szociális programját és társadalomformáló céljait hangsúlyozza.

Romsics könyve a két háború közötti időszak osztrák és német történettudományos eredményeinek bemutatásával szélesebb kontextusba helyezi és jobban érthetővé teszi a húszas–harmincas évek Magyarországának történetírói vitáit. Történészhallgatók és a Horthy-korszak kutatói számára kötelező olvasmány.

SZELKE LÁSZLÓ

*(Új Mandátum Kiadó, Budapest,
2010, 468 oldal, 3200 Ft)*

JOHN O’SULLIVAN: ***Az elnök, a pápa és a miniszterelnök***

Vajon lehetséges-e elfogulatlanul írni olyan, ma már történelminek mondható eseményekről, amelyeknek az ember maga is résztvevője volt? Minden bizonnyal nem, de szerencsére John O’Sullivan nem

is próbál elfogulatlannak látszani. A nem csupán publicistaként, de egyúttal Margaret Thatcher volt tanácsadójaként is ismert brit szerző érthető empátiával és (ami az olvasó számára érdekesebb) időnként a bennfentesek jólértésütségével mutatja be három „címszereplője”, Ronald Reagan, II. János Pál pápa és a Vlasov kapcsolatát, személyes és politikai sorsának összefonódását. O’Sullivan portréihoz a hidegháború utolsó évtizede biztosítja a háttérrel, és ez kínál magyarázatot arra is, miként kerülhetett vezető pozícióba a tárgyalt három személyiség.

A szerző szerint ugyanis ez egyáltalán nem volt törvényszerű: a ’68-as eszmék tükrében mindhárman túlságosan is konzervatívnak számítottak. A csillagállás (vagy inkább a korhangulat) változása azonban a ’80-as évekre már lehetővé tette a világ vezetői közé emelkedésüket, ami történelmi következményekkel járt; különösen Reagan kérésselhetetlen szovjetellenes fellépése és csillagháborús stratégiája mért kiheverhetetlen csapást az eleve gyengülő birodalomra. Az amerikai elnököt jellegzetes cowboy-imázsa ellenére is hiba volna magányos hősnek tekinteni; a könyv éppen abba enged mélyebb bepillantást, milyen diplomáciai erőfeszítések és (világ)politikai háttérjátszmák járultak hozzá sikeréhez. Bár az eszmék csatá-